

Короткий Базовий огляд: Управління побутовими відходами у Вінницькому кластері (Вінницька область) та можливості для покращення

Програма:
Посилення управління побутовими відходами в Україні (2024–2027)

Фінансується:
Sida (Уряд Швеції)

Реалізується:
SALAR International та Avfall Sverige

Мета

Цей документ містить стислий огляд стану управління побутовими відходами у Вінницькому кластері (Вінницька область) станом на грудень 2025 року.

У ньому висвітлено найважливіші висновки, виклики та можливості для інформування широкої аудиторії, зокрема політиків, практиків, донорів та широкої громадськості.

Короткий огляд Вінницького кластера

Розташування:	північно-західна частина Вінницької області (Подільська височина)
Територіальні громади:	14 територіальних громад (ТГ)
4 міські ТГ:	Вінницька, Барська, Жмеринська, Гніванська
5 селищних ТГ:	Вороновицька, Стрижавська, Літинська, Сутисківська, Тиврівська
5 сільських ТГ:	Агрономічна, Лука-Мелешківська, Якушинецька, Северинівська, Станіславчицька
Населення:	~702 000 зареєстрованих мешканців, зокрема ~8% внутрішньо переміщених осіб (ВПО)
Площа:	~3 736 км ²
Економічний профіль:	переважає агропромисловий комплекс (зернові, цукровий буряк, соняшник, птахівництво); добре розвинена промисловість будівельних матеріалів; місто Вінниця є регіональним туристичним центром

Провідні факти та цифри (дані 2024 року)

* розрахунок здійснено на основі даних щодо збирання побутових відходів у 8 ТГ кластеру

281 кг побутових відходів

утворюється на особу/рік*, **69% населення кластеру** охоплено послугою управління побутовими відходами

Роздільне збирання започатковане в 4-х територіальних громадах

В більшості ТГ облік ведеться за категоріями утворювачів, лише 2 ТГ фіксують обсяги збирання за окремими видами відходів

3,532 контейнерів

різного об'єму розміщені в територіальних громадах

161,381 т зібраних побутових відходів у 2024 році (94%)

були видалені на полігонах/звалищах

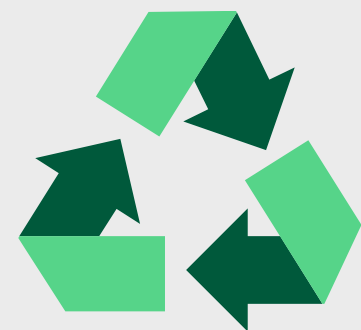

28 комунальних смітєвозів різного типу обслуговують територіальні громади кластеру (без врахування приватних)

10,559 тон

ресурсоцінних відходів передано на оброблення в 2024 році

27 місць видалення відходів

функціонують у кластері, жодне з яких не відповідає стандартам ЄС

** Most collected waste is mixed and landfilled. Recycling remains marginal.

Як сьогодні організовано управління відходами у Вінницькому кластері

Послугу збирання побутових відходів у кластері надають 11 комунальних підприємств та 5 приватних операторів.

01

Зібрані відходи видаляються на 8 полігонах різного розміру та стану, а також на 19 невеликих зареєстрованих звалищах, що обслуговують окремі села. Більшість з них не мають систем зважування, огороження, систем збирання фільтрату або систем управління полігонним біогазом.

04

Міські територіальні громади застосовують контейнерне збирання, тоді як сільські територіальні громади покладаються переважно на безконтейнерне збирання у пакети за графіком.

02

Перший муніципальний центр управління відходами в кластері відкрився в серпні 2025 року у Вінницькій міській ТГ, де від жителів громади безкоштовно приймають побутові відходи, що підлягають повторному використанню та рециклінгу, а також великогабаритні, ремонтні, відходи зелених насаджень та небезпечні відходи у складі побутових.

05

Тарифи суттєво відрізняються і, як правило, є занадто низькими, щоб покрити витрати. Деякі територіальні громади досі застосовують тарифи, затверджені у 2021 році або раніше (без урахування інфляції цін на паливо чи підвищення мінімальної заробітної плати).

03

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ

Нерівномірне охоплення послугою

01

Сільські територіальні громади та населені пункти особливо гостро відчують нестачу послуги збирання побутових відходів. У окремих населених пунктах централізоване збирання побутових відходів взагалі відсутнє.

Навантаження на полігони

02

З 8 діючих полігонів щонайменше 3 вже вичерпали свій термін експлуатації. Жоден з них не відповідає екологічним стандартам ЄС.

Обмежений рециклінг

03

Роздільне збирання здійснюється частково та непослідовно. Інфраструктура для сортування існує лише в кількох територіальних громадах.

Фінансова стійкість

04

Тарифи покривають лише частину витрат на надання послуги.

Технічні обмеження

05

Застарілий автопарк, брак контейнерів, обмежена кількість обладнання для ущільнення відходів на полігонах.

Дані

06

Обсяги відходів здебільшого оцінюються за об'ємом вантажівок без урахування ступеня ущільнення. Достовірність даних є особливо низькою для сільських територіальних громад.

Інформованість населення

07

Маркування контейнерів здебільшого відсутнє або застаріле. Практика інформування населення є обмеженою та фрагментованою в межах кластера.

Чому міжмуніципальне співробітництво має значення

Міжмуніципальне співробітництво (ММС)

у сфері управління відходами у Вінницькому кластері є обмеженим. Не створено жодних спільних підприємств чи об'єктів, не відбулося делегування повноважень. Головний полігон (EcoVin, Вінницька міська ТГ) працює на межі потужності, але обслуговує п'ять територіальних громад. Це ілюструє як ризик ізольованого планування, так і потенціал скоординованих підходів.

Спільна інфраструктура та спільне планування можуть:

- Знизити витрати на душу населення завдяки ефекту економії масштабу (спільна логістика, платформи цифровізації, спільне обслуговування клієнтів)
- Покращити дотримання стандартів ЄС щодо управління відходами
- Забезпечити роздільне збирання та оброблення відходів у рентабельних масштабах
- Сприяти раціональному закриттю існуючих полігонів з визначенням майбутнього регіонального полігону

Через територію кластера протікають річки, а також розміщені великі залізничні вузли у Вінниці та Жмеринці. Це означає, що планування логістики між населеними пунктами кластера є не лише необхідним, а й вигідним.

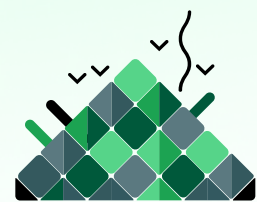

Можливості для вдосконалення

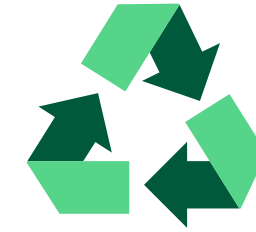
Більш продумане планування

- Розробити **місцеві плани управління відходами**, узгоджені з оновленим Регіональним планом управління відходами для Вінницької області.
- Розробити **кластерну концепцію**, що визначає спільну інфраструктуру, логістику та інвестиційні пріоритети для створення системи управління відходами, що відповідає вимогам ЄС.
- Дослідити можливості співпраці із сусідніми кластерами, оскільки для деяких віддалених територіальних громад спільне використання інфраструктури та об'єктів управління відходами за межами кластеру може бути більш ефективним і економічно доцільним.
- Встановити системи зважування на всіх діючих полігонах для створення надійної бази даних з метою ухвалення рішень щодо планування та інвестицій.

Закриття полігонів зі створенням регіонального MBW

- Розробити план дій та методологію для поетапного закриття та рекультивації численних дрібних звалищ
- Визначити та підготувати майданчик для нового регіонального полігону, що відповідатиме стандартам ЄС, з урахуванням геологічних та гідрологічних умов Подільської височини.
- Негайно облаштувати чинні полінони обладнанням для ущільнення відходів та огорожею.
- Модернізувати та ввести в експлуатацію обладнання для управління полігонним біогазом у Вінниці.

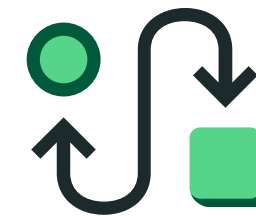
Рішення щодо біовідходів

- Запровадити пілотний проєкт роздільного збирання відходів харчових продуктів та зелених насаджень.
- Створити 1–2 спільні компостувальні об'єкти (по 3 000 – 5 000 т/рік кожен) у співпраці з місцевими фермерами.
- У довгостроковій перспективі оцінити доцільність створення спільної біогазової установки для всього кластера.
- Оцінити доцільність виробництва біогазу.

Розширення роздільного збирання

- Поступово запровадити сортування вторинної сировини (ПЕТ, скло, папір, картон, метал) у всіх 14 партнерських територіальних громадах.
- Замінити сітчасті контейнери на міцні контейнери європейського стандарту.
- Збирати лише ті фракції, для яких існують потужності подальшого оброблення, щоб зміцнити довіру громадськості до системи.

Створити більш стійку модель фінансування

- Запровадити щорічний перегляд тарифів, щоб уникнути значних одноразових підвищень
- Розробити тарифи, що включають інвестиційну складову, для забезпечення поступового оновлення автопарку та інфраструктури.
- Вивчити можливість отримання доходів від продажу вторинної сировини – на даний момент це практикується лише у 4 територіальних громадах.

Питання гендерної рівності та прав людини

Територіальні громади відіграють провідну роль у забезпеченні рівного доступу населення до публічних послуг. Оскільки окремі полігони розташовані поблизу ромських поселень, будь-які рішення щодо їх закриття або обмеження доступу до них мають ухвалюватися із застосуванням чутливого та інклюзивного підходу, щоб запобігти соціальній напрузі та конфліктам.

Наразі у кластері спостерігається брак даних, диференційованих за гендерною ознакою, а також обмежене розуміння інтеграції гендерного підходу у сферу управління відходами.

Ключові висновки

Вінницький кластер має систему управління відходами значного масштабу: вона обслуговує понад 700 000 мешканців, але водночас є фінансово вразливою та технічно застарілою. Кілька полігонів уже досягли або перевищили свою потужність, охоплення послугою залишається нерівномірним, а якість даних низькою.

Разом з тим, кластер має переваги: потужні міські центри, активне громадянське суспільство, налагоджене залізничне та автомобільне сполучення, а також інтерес до реформи, що зростає. Статус Вінниці як регіонального центру в поєднанні зі значущими кроками в галузі роздільного збирання відходів та створенням нового муніципального центру управління відходами – це міцна основа для подальшого розвитку. Регіональна співпраця, реалістичне поетапне планування, інвестиції в покращення системи обліку та чітка комунікація з місцевими жителями необхідні для того, щоб перетворити відходи з екологічного тягаря на спільний ресурс.

Цей короткий огляд базується на Базовому звіті для Вінницького кластера, підготовленому в умовах війни. Збір даних здійснювався шляхом навчальних візитів, анкетування, онлайн-зустрічей, кабінетного аналізу офіційних звітів технічного комітету та додаткових запитань. Цифри слід трактувати як орієнтовні та оновлювати в разі поліпшення якості даних.

